

Бехта І. А.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ПЕРФОРМАТИВНІСТЬ НАРАТИВУ В АНГЛОМОВНОМУ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ ТЕКСТІ

Функційний профіль постмодерністського перформансу домінує над значенням і змістом спонукає до виокремлення двох літературних нежанрів – перформативної гри ↔ артифіціальної гри. Це відбиває корелятивні зв'язки інтеграції реального і вигаданого (дійсного і художнього у філософії можливих світів), у творенні метахудожності (віддзеркалення реальної дійсності) і самореференційності (відбитку художньої дійсності).

Ключові слова: перформанс, нежанр, постмодерністські художні ігри, перформативна гра, артифіціальна гра.

Функциональный профиль постмодернистского перформансу доминирует над значением и содержанием понуждает к выделению двух литературных нежанров – перформативная игра ↔ артифициальная игра. Это отражает коррелятивные узлы интеграции реального и вымышленного (реального и художественного у философии возможных миров), у создании метахудожественности (отражения реальной действительности) и самореференциальности (отражения художественной действительности).

Ключові слова: перформанс, нежанр, постмодерністські художественні ігри, перформативна гра, артифіціальна гра.

Functional profile of postmodernist performance dominates over meaning and content provokes to distinguish two literary neo-genre – performative plays ↔ artificial games. This reflects correlative relations of integrations of real and fictional in the philosophy of possible worlds, in the formation of metafictionality (reflection of reality) and selfreferentiality (reflection of fictionality).

Ключові слова: performance, neo-genre, postmodernist fictional freaks, performative play, artificial game.

Англійськомовне (американське зокрема) постмодерністське письмо ґрунтується на стильовій еkleктиці різних традиційних жанрів: вестернах, фантастиці, порнографії, а також нежанрів, які досі вважаються сублітературними, і є писемним містком між елітною і масовою культурою. Таке письмо перетворюється у поп-роман, який є анти-художнім і анти-серйозним за суттю. У своїй антимодерній, антиінтелектуальній орієнтації, він творить нові міфи – але не такі авторитарно модерністські, а “своєрідну вульгарну магію у власному автентичному контексті (тут і далі переклад наш – І.Б.) – certain rude magic in its authentic context” [2, с. 15]. Фактично, американський постмодернізм відбиває кризу суспільства 50-х років ХХ ст. за звільнення від інтелектуальних, соціальних, сексуальних обмежень. Поділяємо думку Дж. Граффа про онтологічну кризу у витоках постмодернізму, “котра підриває значення й означення (meaning & significance): втрату реальності, її зсув у бік творення міфу” [5, с. 62]. Утім постмодернізм не є цілком новим явищем. Це модерністський відступ від традиційного реалізму, відступ, який незавершений самим модернізмом.

Постмодернізм є антиінтерпретативним й віталістичним. У своїй суті він декларує перформанс = перформанс (англ. performance – *виступ, виконання, гра*) і домінує над значенням і змістом. Він перебуває у пошуках звільнення еротичного потенціалу мистецтва й подолання бар'єрів між його високою та низькою формами; він прагне цілісно сприйняти світ через злиття Я й світу.

Як інтелектуальний рух постмодернізм з'явився на ґрунті глибокої зневіри у модерністській естетиці. Постмодерністською маже бути тільки та художня література, котра сприймає історизм з екзистенційної точки зору. Така література експериментує: вона нівечить зміст, дизінтегрує, атомізує, дефрагментує індивіда на тлі сформованого світу. Парадигмальний архетип постмодерністського художнього уявлення є антидетективним сюжетом, бо спотворює читацькі сподівання, відмовляючись від розв'язку злочину і відкидаючи пропозицію цілого світу порядку й моделі.

Мега статті – простежити підґрунтя ознак перформативності англійськомовного постмодерністського письма.

І. Хасан вималював структуралістське та постструктуралістське мислення у межах постмодерністського кола у 80-х роках ХХ ст. У сфері літератури він виокремив нехудожній роман, жанри фантастики, наукової фантастики, саморефлексивний метафіктивний роман. Запропонована форма дослідження І. Хасаном, скерована на “розкриття мистецтва багатозначності – to recover the art of multivocation” [6, с. 25]. Більшість з рис постмодернізму стосуються деконструктивної концепції децентрованого світу, виявляючись під впливом епістемологічного й онтологічного сумніву. Для І. Хасана, його тлумачення – найвагоміша відмінність постмодернізму від модернізму.

Постмодернізму властиві дві основні тенденції існування: невизначеність (наслідок децентрації, щезнення онтології) і постійність (намір людського розуму осягнути усю реальність). За відсутності онтологічних центрів, людина творить себе і світ через мову, відокремлено від світу об'єктів. Саме через постійність І. Хасан скеровує нас до уніфікації. Якщо невизначеність провадить до фрагментації, трибалізації, то постійність веде до глобалізації, через уніфікований мовний засіб – через мову науки і технології [7, с. 110]. Постмодерна епістема І. Хасана здатна увібрати сучасні літературні форми і способи, що розглядали окремо. Постмодернізм включає саморефлексивний або метахудожній роман, бо він відбиває упевненість у те, що уся мова є самореференційною, навіть якщо вона феноменологічно слідує своєму власному творенню. Це включає нехудожній роман бо він спотворює відмінність між фактом і фікцією (дійсністю і вигадкою): фактами чи

принаймні їхньою варіативною інтерпретацією. Невизначеність звільняє уявлення від заялжених категорій і робить переоцінку сублітературних жанрів фентезі й наукової фантастики цілком можливою. Вона провадить до усіх видів перформативних форм самоекспресії, як у метахудожніх романах, у яких реальність є продуктом уявлення. Вона також скеровує до художнього мінімалізму, чи навіть до мовчанки. Тобто, широкий діапазон естетичних рефлексій І. Хасанової невизначеності веде до урізноманітнення літературних форм, які не можна звести до єдиного спільного знаменника.

Ідею епістемологічної й онтологічної кризи постмодернізму підтримує Ф. Ліотар. Для нього постмодернізм – продовження модернізму, тим що він вкладає непрезентабельне у презентабельне, література якого – література перформансу. Постмодерн паратактичного, парадоксального, паралогічного наративу означає персеверацію структур знань як моделей мовних ігор, що уможливають зміну правил у самій грі [9, с. 32-3]. Постмодерністський плюралізм сягає витоків до модернізму. Він інноваційний, визнаючи факт що “існує чимало нескоротних принципів, і через те багато світів”. Це діалогічний плюралізм, що веде до “нової інтерпретації категорії відносин”, запропонований у дискурсному варіанті М. Фуко [4, с. 34].

Р. Барт пропонує свою схему розуміння постмодерністської прози через “синтез постмодерністської й модерністської форми письма”. На його погляд, постмодерністський роман перебуває понад суперечками між реалізмом і ірреалізмом, формалізмом і змістом – змістом чистим і літературним, певним напрямом, літературою кутюр’є і низів” [1, с. 70]. З іншого боку, Д. Лодж фіксує й описує постмодерністські стратегії письма. Але його не цікавить постмодерний світогляд, бо “спроби спротиву інтерпретувати світ людською свідомістю, до певної міри абсурдною людською поведінкою “насправді виокремлюють якісний прошарок постмодерністського письма” [8, с. 225].

Відмінність між модернізмом і постмодернізмом фіксує Дж. Меллард. Для нього зникнення модерністських стратегій викладу призвело до появи постмодерністських: тобто таких як сам по собі мистецький перформанс – “artistic performance”, де твір мистецтва – дія, ритуал/церемонія, гра /стиль – процес – “act, ritual, play.” Як твердить Дж. Меллард, <... міф, архетип і мова спотворені – усе не так, як це було у справжніх модерністів. Тут автор може змінити тему, авторство чи навіть його правдивість на акт самого письма> – “... in the event that myth, archetype, and language are subverted – as they have been by sophisticated modernists – the novelist may then turn for subject and authority or validation to the act of writing itself” [10, с. 138]. Цей перформанс втілюється у двох антитетичних (прямопротилежних) способах: як процес (play) або як продукт (game), тобто як “play або як game, act або artifact, event або icon, context або text ...” [10, с. 140]. Перший спосіб, який наголошує на процесі й ідентифікується з лексичними номінантами play, act, event, context є прагматичним. Він наголошує на старих “способах оповідання, ознаках комедіанта-оповідача; він забавляє /грає з публікою, реальністю, нормами традиційної літератури. Сюди можна віднести творчість К. Вонегута, Д. Бартельма, Р. Браутігана т. ін.

Інший тип постмодерністського перформансу ідентифікується з поняттями форма гри/ *game*, штучний продукт/*artifact*, ілюстрація/ *icon*, та текст /*text* – продукт і займає “об’єктивну позицію щодо всесвіту, публіки, тожсамості й праці” [10, с. 133]. Він пропонує само-рефлексивну художню прозу, як у “Lost in the Funhouse” Дж. Барта. Джерело авторства (авторитету) тут лежить не у перформативній формі гри самої оповідної перспективи “voice” першої категорії – процесі, а у продукті – у створеному, (артифіціальному) синтезованому об’єкті /– самому іконічному сегменті цього об’єкта.

Отже, у межах постмодерністського художнього перформансу виокремлюємо два літературні нежанри:

- а) жанр постмодерністської перформативної гри (performative term *play*);
- б) жанр постмодерністської артифіціальної гри – (artifactual term *game*).

Р. Федерман, творець метахудожньої літератури (surfiction) – інтеграції реального і вигаданого (дійсного і художнього світів у філософії можливих світів), виділяє у творенні постмодерністських літературних жанрів такі ж самі відмінності, зате його позиція є чіткішою. У новій сучасній літературі, квест художньої істини відкривається через дві форми. Перша є формою метахудожності (відзеркаленням реальної дійсності). Література повинна виявляти себе як справжні художні твори і бути безкінечним критичним викриттям власного ошуканства – “an endless denunciation of [their] own fraudulence” [3, с. 122]. Інша форма – самореференційність (відбиток художньої дійсності). Знання про світ які традиційно транслюються художньою літературою читачеві, повинні бути замінені – на акт квесту, навіть на процес дослідження – у рамках самої художньої прози. Це акт кореляції з самою собою, акт саморефлексії ... – “the act of searching – researching even – within the fiction itself for the meaning of what it means to write fiction. It is an act of self-reflection ...” [3, с. 122]. Мета такого напряму у розкритті сутності писання постмодерної художньої літератури за умови існування нового каналу інформації і кіберпростору.

Література:

1. Barth John. “The Literature of Replenishment: Postmodernist Fiction.” // Atlantic Monthly. – Jan. 1980. – P. 56-71.
2. Bertens H. The Postmodern Weltanschauung and Its Relation with Modernism // An Introductory Survey. – In: D. Fokkema and H Bertens (eds) Approaching Postmodernism. – Amsterdam: Philadelphia John Benjamins, 1986. – P. 9-53.
3. Federman R. Samuel Beckett the Critical Heritage. // [Co-Editor with Lawrence Graver]. – L. : Routledge & Kegan Paul, 1978. – P. 122.
4. Foucault Michel. The Archaeology of Knowledge [trans. A. M. Sheridan Smith]. – New York : Pantheon, 1972. – 239 p.
5. Graff Gerald. Literature Against Itself: Literary Ideas in Modern Society. – University of Chicago Press, 1979. – 260 p.

6. Hassan Ihab. Paracriticisms; seven speculations of the times. – University of Illinois Press, 1975 – 184 p.
7. Hassan Ihab. The Postmodern Turn: Essays in Postmodern Theory and Culture. – Ohio State Univ Press, 1987 – 288 p.
8. Lodge David. The Modes of Modern Writing: Metaphor, Metonymy and the Typology of Modern Literature. – L. : Edward Arnold, 1977. – 296 p.
9. Lyotard Jean-François (1979). The Postmodern Condition. – Manchester University Press, 1984. – 110 p.
10. Mellard James M. The Exploded Form: The Modernist Novel in America. – Chicago : University of Illinois Press, 1980. – 224 p.